

TARTALOM

Legendák homályában	11
Feledésre ítélt állatok újjászületése	33
Az ismeretlenségből felbukkant lények	46
Megelevenedett őslények	61
A félelmetes nyolc- és tízkarú óriások	69
Tengerek „apokrif” lényei	78
Élő őshüllők?	100
A fekete kontinens apokrif lényei	124
A burmai vízi elefánttól Hagenbeck sörényes hegyi farkasáig	134
Irodalomjegyzék	142

MEGELEVENEDETT ŐSLÉNYEK

Elképzeltető az a szinte semmihez sem hasonlítható izgalom, amelyet egy zoológus akkor érez, mikor egy addig ismeretlen állatfajt pillant meg. Ennél talán csak az okozhat nagyobb elképedést, ha valaki olyan élőlény létezésével szembe-sülhet, melyet ugyan jól ismer, de már évmilliókkal korábban kipusztultnak hitt. Márpedig az utóbbi száz évben több ilyen „megelevenedett őslény” is szem elé került.

Igen zavarba ejtőek például az úgynevezett „tatzelwurm”-ra vonatkozó mendemondák, amelyek az Alpok lakói közt bukkannak fel időről időre. Ez az ősi hüllőre emlékeztető lény az állítólagos szemtanúk leírása szerint 60–90 cm hosszú, hengeres testű, vastag farkú, nagy fejű és düledt szemű állat, mely ráadásul még agresszív is. Egy svájci újság tudósítójának hatvan szemtanút sikerült megszólaltatnia, akik meglehetősen egyöntetűséggel írták le a „mancsos férget”. Van azonban még valami, ami az állat létezésére utal: egy fénykép! Egy fotoripporter az Alpokban barangolt, mikor egy különös formájú, kiszáradt fát pillantott meg. Amikor le akarta fényképezni és beállította az objektívet, az egyik ág megmozdult. A fotoripporter rémülten kattintotta el a kioldót, majd elmenekült a helyszínről. Az előhívott filmről egy elképesztő külsejű teremtmény nézett rá: valami félelmetes ábrázatú hüllő. A fotó megjelent a sajtóban és nagy vihart kavart. Nem sokkal később expedíciót indítottak a helyszínre, de az minden kézzelfogható eredmény nélkül tért haza... Egyesek úgy vélik, hogy a különös hüllőnek látszó gyíkféle nem más, mint egy eddig ismeretlen viperagyík (Helodermatidae), melynek legközelebbi rokona az a két, mérges marású faj, amelyek az Egyesült Államok délnyugati részén és Mexikó szomszédos területein élnek.

A valóban megelevenedett őslények közül a bojtosúsószós maradványhal – az úgynevezett Coelacanthus – ma is élő példányainak felfedezése keltette a maga idején a legnagyobb szenzációt. E lény – mely a szárazföldi gerincesek egyik elődjének tekinthető – ősi primitívségére jellemző, hogy szíve még alig differenciálódott egyszerű ütőér, s a fejlődéstörténet szempontjából átmeneti formájára utalnak gyaloglásra is használható húsos uszonyai. A paleontológusok úgy tudták, hogy a Coelacanthusok már a triász korban – körülbelül 190 millió évvel ezelőtt – is léteztek, leg-

Egy meglehetősen különös ábrázolás az állítólagos „tatzelwurm”-ról, amelynek feje és lábai a képen látható emlősére, teste pedig hüllőére emlékeztet.

később azonban 60 (esetleg csak 40?) millió éve kipusztultak. Ez a megingathatatlan hit tartotta magát egészen 1938. december 22-e délelőttjéig, amikor Grossen kapitány kis halászhajójának hálója a dél-afrikai vizeken, a Chalumna folyó torkolatánál, körülbelül 65 méter mélységből, kéttonnányi cápa és másfél tonnányi egyéb hal között egy addig még sohasem látott teremtményt húzott a fedélzetre. E ragadozó fogazatú és veszettül harapni akaró, másfél-két méteres, hatalmas állkapcsú, páncélos pikkelyzetű hal sö-

A bojtosúszós őshal – amelyről sokáig úgy hitték a tudósok, hogy már 40-60 millió éve kihalt – máig ott úszik a tengerekben.

tétkék színű volt, mellén és medencéjén pedig lábkezdeményekre hasonlító húsos uszonyokat viselt. Később a már oszlásnak indult állatot Courtenay-Latimer kisasszony, a dél-afrikai East London város muzeológusa vizsgálta meg, majd J. B. L. Smith, a grahams-towni egyetem professzora is, az egyik legismertebb halszakértő, aki a halat a már rég kihaltak hitt Coelacanthussal azonosította. Ő aztán Latimer kisasszony és a lelőhely – a Chalumna folyó – tiszteletére *Latimeria chalumnae*-nak nevezte el. Smith professzor széles körű kutatást indított további egyedek után, de a kutatás tizennégy éven át nem hozott semmiféle eredményt. Ám 1952. december 24-én újabb példány került kézre a Madagaszkár északi csúcsa és Afrika keleti partja között fekvő Comore-szigetek egyikének, Anjouannak a közelében. Utóbb még több Latimeriát is

fogtak – melyeket két fajba soroltak –, mintegy hírül adván a világnak: a tengerek ismeretlen mélységei váratlan meglepetésekkel szolgálhatnak napjainkban is.

Ezt bizonyította a dán *Galathea* kutatóhajó is, amely 1952. május 6-án, Mexikó nyugati partjainál, a csaknem 3600 méter mélyen fekvő tengerfenékről olyan élő puhatestűeket emelt a fedélzetre, melyekről a tudomány azt hitte, hogy már körülbelül 350 millió éve kipusztultak. Az első megismert fajt *Neopilina galathea* névvel látták el, ám az elkövetkező évtizedek során az ősi állattípus újabb és újabb fajai kerültek elő a tengerekből.

1896-ban fedezte föl Robert Broom az ausztráliai Új-Dél-Walesben az erszényes pelék (*Burrarnys*) ásatag csontmaradványait, melyek alapján a tudósok arra következtettek, hogy e lé-

nyek a pleisztocénban – tehát legalább 20 ezer éve – kipusztultak. 1966-ban azonban Victoria államban, Ausztrália legmagasabb hegyvidékének (Mount Hotham) a közelében, egy sítáborban elfogtak egy eleven példányt. Ez akkoriban a zoológia nagy szenzációja volt. A lelkesedést jól tükrözi az a távirat, melyet a felfedező – dr. Ken Shortman – küldött David Ride-nak, aki 1952-ben Oxfordban határozta meg a hegyi erszényespele faji hovatartozását. Íme a távirat: „Burrmys él stop ismétlem nem halt ki stop élő hímet fogtunk a Mount Hothamnál stop nőstényt keresek stop.” David Ride válasza: „Gratulálok stop milyen fantasztikus stop remélhetőleg nem egy miniatűr kenguru stop.” Nem az volt! Anynyira nem, hogy a kis állatot *Burrmys parvus* latin néven fogadta vissza a létező élőlények körébe a tudomány.

1974 nyarán dr. Ralph Wetzel, a Connecticuti Egyetem kutatója, Paraguayban tanulmányozta a Gran Chaco bozótjának élővilágát, amikor a helyi lakosok által elejtett állatok trófeái közt felfedezett egy szokatlanul nagy pekarikoponyát és egy irhát. Később több példányát is elejtették az úgynevezett Chacopekarinak (*Catagonus wagneri*), mely csupán a Bolívia, Paraguay és Argentína határán fekvő Gran Chaco vidékén él. A felfedezés érdekessége, hogy a tudósok meg voltak győződve a fajnak a kései pleisztocénban (Kr. e. 10 000–2000) történt kipusztulásáról, hisz megkövesedett csontjait óriáslajhárók és mamutok maradványai között találták meg Észak-Amerikában.

1977-ben James I. Menzies őslénykutató írta le egy ausztrál szakfolyóiratban azt az újonnan föllelt gyümölcsevő denevérmemzetséget, amelyet az új-guineai Chimbu tartomány Kiowa sziklabarlangja fosszilis maradványainak ismeretében fedezett föl. Feltételezése szerint e lények kb. 9000 éve kihaltak. Nagy volt tehát a meglepetés, amikor kiderült, hogy 1975-ből is származik néhány olyan koponya, mely a Bulmer gyümölcsevő denevérenek (*Aproteles bulmerae*) elnevezett faj jelenkori létezését bizonyította. A szóban forgó denevér aztán az 1980-as években ismét a kihalt állatok listájára került, hogy 1992-ben a Hindenburg-hegyvonulat barlangjában 137 élő példányára bukkanjanak.

Ne higgyük azonban, hogy a zoológia mindig ilyen csattanós választ ad a paleontológusok által elparentált lények létezésére vonatkozóan. A „feléledt őskövületek” között is vannak olyan apokrif állatok, melyekről csak többé-kevésbé meggyőző elbeszélések és egy-két kétségbevonhatatlan, ám szegényes adat hozott hírt a közelmúltban.

Ausztrália orrszarvú nagyságú és tízezer éve kipusztultnak vélt óriáserszényeséről, a két jókora rágcسالófoghoz hasonló metszőfogáról elnevezett *Diprotodon*ról terjedt el a XIX. század elején, hogy még élő példányára is rátalálhatnak az ötödik kon-

tinens járatlan mocsaraiban. 1801-ben Nicolas Baudin francia hajóskapitány a *Le Naturaliste* és a *Le Géographe* nevű korvettjeivel Ausztrália nyugati partvidékén horgonyzott le. A Baudin-expedíció tudósai egy kirándulásuk alkalmával az Avon River közelében egyszer egy olyan különös üvöltést hallottak, melyet csak valami hatalmas vízi vagy mocsári lénynek tulajdoníthattak. Elképzelésüket a bennszülöttek legendái is megerősítették, melyekben egy kadikamarának nevezett, vízben élő óriási csodalényről esett szó. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a legnagyobb testű erszényesként számon tartott *Diprotodon* nem víziállat, hanem szárazföldi lombevő volt, következésképp nem lehetett az említett észlelések főszereplője sem. A következő évtizedekben aztán egyre több olyan híresztelés kapott lábra, hogy Ausztrália ember nem járta vidékeinek vizeiben egy orrszarvú nagyságú, vízi-

Fotó: Gilbert Price

Ausztrália orrszarvú nagyságú óriáserszényeséről – a *Diprotodon*ról – olyan mendemondák kaptak szárnyra a XIX. században, hogy egyes megfigyelők még élő példányaikkal is találkoztak.

lóhoz hasonló állat él. Nyugat- és Belső-Ausztrália sivatagaiból visszatért aranyásók pedig „háromméteres nyulakról” számoltak be. Az ilyen és ehhez hasonló elbeszéléseken persze a józan tudósok csak mosolyogtak. Egészen addig, mígnem Ausztrália déli részének egyik kopár vidékén – a Nullarbor-síkságon – és a szomszédos sivatagok sós tavaiban több, méteres nagyságú koponyát, valamint a koponyákhoz tartozó hatalmas csontokat letek, amelyek *Diprotodon*ok maradványai voltak. Ismét fellángolt a hit, hogy ezek az őslények tán még elevenen is megtalálhatók valahol. Ambrose Pratt, a Victoria Zoológiai Társaság elnöke min-

denesetre lehetségesnek tartotta a dolgot, s nem zárta ki, hogy a Baudin-expedíció tudósai e teremtmény hangját hallották, illetve hogy az aranyásók még láthatták is. Sajnos a Diprotodonok létezésére vonatkozó további konkrét bizonyíték azóta sem került napvilágra, hacsak nem tekintjük annak azt a Diprotodon-csontvázat, melyet 1882-ben dingócsontokkal együtt ástak ki. Ez a lelet – figyelembe véve, hogy a dingókat (*Canis lupus dingo*) már az ausztrál őslakosok telepítették be – közvetve azt látszik bizonyítani, hogy a Diprotodonok az ő kortársaik voltak. Az az időbeli távolság pedig, amely bennünket ettől a kortól elválaszt, szinte szóra sem érdemes a Diprotodonok feltételezett kipusztulásától az abók betelepüléséig tartó óriási időszakadékhöz képest.

A XIX. század végén dél-amerikai, angol, német és svéd természettudományi folyóiratok hasábjain folyt kemény vita arról, hogy nem fordulhatnak-e elő Dél-Amerikában, Patagónia alig ismert tájain, a kihaltak hitt foghíjas őslajhárok – a Mylodonok – utolsó hús-vér példányai. A vitát Florentino Ameghino argentin paleontológus indította el spanyol nyelvű röpiratával, amelyben a meghökkentő állítás olvasható. Ameghino és társai – Branca és Moreno – a patagóniai bennszülöttek mondáira hivatkoztak, melyekben egy különös élőlényről esik szó, amelyet ők az őslajhárokkal azonosítottak. E lények – a mendemonda szerint – ökor nagyságúak, hosszú karmaik vannak, vastag prémjük alatt pedig csontpáncélszerű képződményt viselnek, s óriási vakondokként élnek a pampák üregeiben. Ráadásul a mesebeli teremtményről ilyen-olyan torzításokkal megemlékeztek a Dél-Amerika állatvilágáról szóló első jelentések is. A merész elméletet szintén alátámasztani látszottak azok a leletek, melyek tagadhatatlanul meglepték a tudósvilágot: az óriáslajhárok csontjai mellett emberi csontokat tártak fel.

Épp ez idő tájt térképezte föl a Tűzföldet a svéd Tierra del Fuego-expedíció is, s Otto Nordenskjöld vezetésével Chile legdélibb csúcsán, az Última Esperanza-öböl közelében különös bizonyítékát tárták a világ elé az óriáslajhárok létezésének. Ez a bizonyíték egy elhagyott ranch melletti cölöpre akasztott, határjelzőnek használt, félig elszenesedett állatbőr volt, melyet barnászörös szőr fedett és babszem nagyságú csontdarabkákkal volt páncélozva. A bőrdarabot Einar Lönnberg uppsalai zoológus összefüggésbe hozta Ameghino állatával, s *Neomylodon listai* néven számolt be róla. Persze a bőr igen régi is lehetett, hisz észak-amerikai barlangokban találtak már a száraz levegőn mumifikálódott, jól megtartott őslajhárprém-darabkákat, de az sem volt elképzelhetetlen, hogy az állatot csak nemrég ölték meg. Utóbb még egy bőrdarabra leltek, amely a La Plata-i Múzeumba került, s amelyet F. P. Moreno, a múzeum igazgatója egy Mylodon bőre-

ként határozott meg. Ez 112 centiméter hosszú és 91 centiméter széles volt, 17,75 kilogrammot nyomott, s átlagosan 5 centiméter hosszú, vöröses szőr borította.

A fent említett helyen, az Última Esperanza-öböl közelében lévő Eberhard-ranch mellett, Sebastiano Roth aztán még egy igen furcsa leletre bukkant. Egy olyan üregre, mely azt látszott bizonyítani, hogy nem is oly régen az emberek háziállatként tartottak fogva Mylodonokat. Az üreg bejáratát ugyanis mesterségesnek

Foto: Shutterstock

Egyes természettudósok szerint még a XIX. században is előfordulhattak Patagónia alig ismert területein a hatalmas testű őslajhárok, a Mylodonok.

tűnő terméskő kerítés rekesztette el, s szénakötegek meg levágott leveles gallyak arra engedtek következtetni, hogy itt valamilyen állatot etettek. Az üreg talaját óriáslajhárok ürülékkupacai borították. További bizonyítékként megtalálták az óriáslajhárok erős ütésekkel összezúzott koponyáit és éles vakarószerszámmal lekapart állkapocscsontjait is. E körülmények erősen emlékeztettek azokra az ősi leletekre, melyek a barlangi medve – amely egyes helyeken talán az első háziállat volt – mesterséges tartására utalnak. A barlangi medve bocsait – bizonyos leletek szerint – szintén elrekesztett barlangüregekben tartották és etették kb. 50 ezer éve

élt őseink, mielőtt agyonverték, majd megették volna őket. Mindezen alapján Roth indokoltan találta a szerinte nyilvánvalóan hizlálásra fogott őslajhárt „házi őslajhárnak” elnevezni. (Ám mivel az állatot – ha ugyan a feltételezések helytállóak – nem házasították, csak fogságban tartották, nem indokolt a tudományos név használata, mint ahogy a dolgozó indiai elefántoknak vagy a struccfarmokon tenyésztett struccoknak sem adható ilyesfajta név.) Bár később Othenio Abel kétségbe vonta az üreg istálló voltát, s azt egy elmés csapdának minősítette, nézete semmit sem vont le a lelet szenzációjából: kétségtelenül bebizonyosodott, hogy az óriáslajhárak nem is olyan rég – a kormeghatározások szerint alig 5000 éve – az ember kortársai voltak! David Attenborough a híres „őslajhár-istállóról” így nyilatkozott: „Amikor az ember bemegy a barlangba, rájön, hogy itt hatalmas járatokról van szó, és a kövek, amelyek emberkéz építette fal alapjának látszanak, szinte bizonyosan csak a barlang mennyezetének leomlott darabjai. A barlang levegője nagyon száraz és rendkívül hideg, így az ürülék azért látszott frissnek, mert gyakorlatilag fagyasztva száradt ki.”

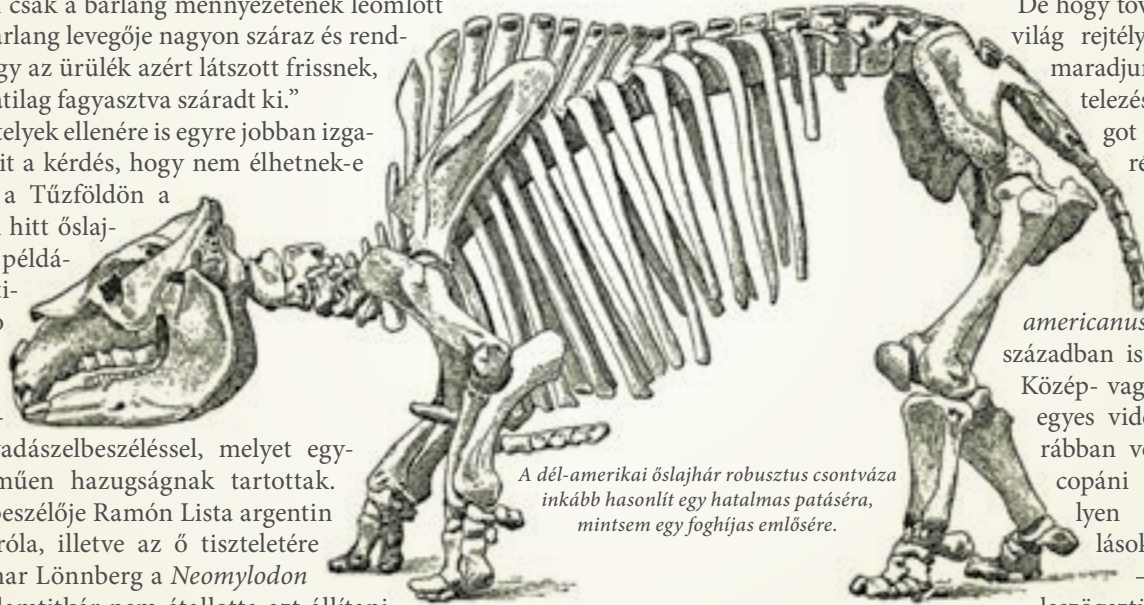
A főnti kértelkek ellenére is egyre jobban izgatót mindenkit a kérdés, hogy nem élhetnek-e még mindig a Tűzföldön a rég kihaltak hitt őslajhárak egyes példányai. Florentino Ameghino ekkor előhozakodott egy régi, híres-hírhető vadászbeszéléssel, melyet egykor egyértelműen hazugságnak tartottak. A történet elbeszélője Ramón Lista argentin államtitkár (róla, illetve az ő tiszteletére nevezte el Einar Lönnberg a *Neomylodon listai*). Az államtitkár nem átalotta azt állítani, hogy az Última Esperanza-öböl közelében több kísérőjével együtt egy hatalmas öves állathoz (*Dasypodidae*) hasonló lényt látott, amelyet hosszú szőr borított, s amelyre hiába nyitott zárótüzet, nem sikerült megsebesítenie. Ameghino most úgy vélte: épp ez utóbbi tény igazolja Lista elbeszélésének hitelét, hisz ő nem tudhatta, hogy a látott óriáslajhár bőrét „golyóálló” páncélzat védi... Ramón Lista elbeszélése nem sokáig maradt magában. Rövidesen egy másik utazó is jelentkezett, aki váltig állította, hogy két hatalmas, fölegyenesedett testtartású, „emberarcú”, medvetestű teremtményt látott. Aztán annak is híre ment, hogy óriáslajhárak

friss ürülékcsomóira bukkantak. Mindezen adatok az ősi óriáslajhárak lehetséges létezésére mutattak, de a felkutatásukra indított expedíciók eredménytelenül végződtek, s e legendás lények azóta is az apokrif történetek csodaállatai közé tartoznak.

Az Újvilág melleleg nem fukarkodik a fenti példához hasonló rejtélyekkel. Egy perui tengerparti városban olyan kerámiatárgyakat találtak, melyeken a lámákat (*Lama glama*) öt ujjal ábrázolta a ki tudja, mikor élt művész. Ebben csupán az a különös, hogy a lámák fejlődéstörténetében valóban volt egy ilyen stádium, ám ez az ember feltételezett földi megjelenését jóval megelőzte, ráadásul amikor a lámák öt ujjat viseltek – akár az ősllovak –, még csak nem is hasonlítottak mai leszármazottjaikra. Tiahuanacóban pedig – a bolíviai Andok 4000 méter magasan fekvő városában – egy agyagedényen olyasféle ábrázolást találtak, mely kísértetiesen emlékeztet az ember előtti idők *Toxodon* nevű lényére.

De hogy továbbra is az Újvilág rejtélyes őállatainál maradjunk: olyan feltételezések is napvilágot láttak, hogy a rég kipusztultnak hitt őselefantok – a masztodonok (*Mastodon americanus*) – még a XVI. században is benépesítették Közép- vagy Dél-Amerika egyes vidékeit. Már korábban volt szó arról a copáni sztéléről, amelyen elefántábrázolások láthatók, ám – mint ezt ott

leszögeztük – azok nem annyira masztodonoknak, mint inkább indiai elefántoknak látszanak. Nos, a „masztodon-verzió” mellett szól ugyanakkor egy figyelemre méltó tény. Ez pedig egy Ingram nevű ember beszámolóján alapul; ő egyike annak a 140 lázadó tengerésznek, akiket Hawkins angol tengernagy 1568-ban Mexikó és Florida közt büntetésből partra tett. E tengerészek közül egyedül Ingram maradt életben, s az amerikai kontinens partjai mentén hosszú éveken át tartó bolyongás után, 1582 végén sikerült Angliába visszajutnia. Otthon részletesen beszámolt élményeiről, s pontos rajzokat is készített az általa látott állatokról. A rajzok közt – az amerikai bölény és a

A dél-amerikai őslajhár robusztus csontváza inkább hasonlít egy hatalmas patáséra, mintsem egy foghíjas emlősére.

szürke medve mellett – láthatunk olyan nagy, bozontos elefántokat is, melyeket állítólag a bölénycsordák közelében látott legelészni. A tudósok persze már akkor sem vették komolyan a minden kétséget kizáróan eleven masztodonokra utaló beszámolót. Ám az mindenestre elgondolkodtató, hogy vajon mi oka lett volna Ingramnek kitalálni egy ilyen fantasztikus történetet, mikor úgyis annyi bámulatos és ismeretlen állatról számolhatott be hallgatóságának?

Itt említhetjük meg a jégkorszak egyik legismertebb óriására, a gyapjas mamutra (*Mammuthus primigenius*) vonatkozó mendemondákat is, melyek annak a lehetőségét vetik fel, hogy talán ezek a bozontos monstrumok is jóval későbbi időkig voltak az ember kortársai, mint azt máig feltételezzük. Burchard Brentjes *Vadállatból háziállat* című könyvében például a következőket írja: „Honnan ismerték a sumérok az elefántot? Ezek az állatok akkoriban Elő-Ázsiában is éltek, [...] Szíriában és az elő-ázsiai hegyvidéken. Írásbeli feljegyzések egészen az i. e. VIII. századig említik. [...] Szíria elefántja bizonyára sztyeppi és felföldi állat volt, amely jól bírta az időjárás viszontagságait. [...] Az i. e. XIV. században élt Rehmire egyiptomi hivatalnok sírjában talált kép például olyan elefántbikát ábrázol, amelynek agyarai egészen másképp görbülnek, mint az afrikai vagy indiai elefántoknál megszoktuk. Ugyanezt a feltűnően kicsi fülű elefántfajtát láthat-

juk egy, az i. e. I. évezred elejéről származó asszír emlékművön, Szalmanasszár »fekete obeliszkjén« is. [...] Az elő-ázsiai elefántok legérdekesebb ábrázolása azonban egy észak-kaukázusi szkíta fejedelmi sírből származó harci szekercén látható. A szekerce valószínűleg azerbajdzsáni fémmunkás műve, és az i. e. VIII–IX. századból származik. Az elő-ázsiai állatok valóságos sereglete található rajta. Az elefánt is szerepel köztük, mégpedig egészen egyértelműen hosszú bundával. Ilyen volt a bundájuk az eurázsiai mamutoknak, amelyeknek az utolsó példányai a szíriai elefánt koráig élhettek. Bizonyított tény, hogy mamutok egészen Anatóliáig előfordultak, és nem lehetetlen, hogy a szíriai elefántok ezeknek az északi társaiknak délre szorult csoportját alkották. Olyan kíméletlenül vadásztak rájuk azonban, hogy végül is kiirtották őket, mint az afrikai elefántot Észak-Afrika nagy területein.”

Sze-ma Csien, a híres kínai történész a Kr. e. I. században ezt állította Szibéria állatvilágáról: „Az állatok közül találhatók [...] hatalmas vadkanok, bozontos északi elefántok és [egy] északi orrszarvúfaj.” A XVI. században Jermak Tyimofejevics kozák vezér, aki az Urálon túli népek leigázásával volt megbízva, azt jelentette egyszer, hogy emberei „nagy, szőrös elefántokat” láttak. Sigismund von Herberstein báró oroszországi útjáról hazatérve pedig 1594-ben a következőket írta le: „Igen sokféle madaruk és

Néhány százezer évvel ezelőtti táj, hosszú szőrű masztonokkal

különböző állataik vannak, ilyenek például: cobolyok, nyestek, hódok, hermelinek, mókusok és az óceán lakója, a rozmár. [...] Azonkívül a vesz, csakúgy, mint a jegesmedvék, farkasok, nyulak és még sok mindenfajta más állat.” B. Ny. Gorodkov az 1960-as években elhatározta, hogy kideríti, milyen állatra is vonatkozhat Herberstein „vesz” kifejezése. Arra a furcsa megállapításra jutott, hogy az nem más, mint a mamut. Ehhez azonban hozzá kell fűznünk, hogy ismerve Herberstein báró zoológiai képzettségét – mellyel például az európai bölény és az őstulok már korábban említett elkülönítését tisztázta – valószínűtlennek tűnik, hogy a történelmi időkben felbukkanó mamutokra ne vesztegetett volna a fentieknél több szót. Pidoplicsko szovjet tudós ugyanakkor antropológiai adatokra támaszkodva állapította meg, hogy a mamut még a Kr. u. I. évezredben is élt.

A legmeglepőbb azonban az a beszámoló, mely M. Gallon francia konzultól származik, akinek 1918-ban egy öreg orosz vadász igen furcsa történetet mesélt. Állítólag egyszer a tajga ember nem járta vidékén különös – körülbelül 60 cm átmérőjű – lábnyomokat talált. Hét napon át követte őket, mígnem végre sikerült a távolból megpillantania a nyomok gazdáit, két óriási testű, bozontos, hosszú ormányt és erősen hajlott agyarakat viselő teremtményt. „Felém fújt a szél, így észrevétlenül megközelíthet-

tem őket – állította a szemtanú. – Egy pillanatra egészen tisztán láttam az egyiket. Néhány fiatal facsemete között állt meg. Hatalmas elefánt volt, nagy fehér és igen görbe agyarakkal, maga az állat sötét dióbarna színű volt. A szőre jó hosszúra nőtt a hátsó részeken, de elől inkább rövidebbnek tűnt. Mondhatom, fogalmam sem volt, hogy ilyen óriási elefántok léteznek. Csak képeken láttam elefántot, de meg kell vallanom, sohasem hittem volna, hogy még 270 méter távolságból is ekkora nagy ez a lény. A második állat is ott volt a közelben. Alig párszor láttam a fák között, de ugyanolyan méretűnek tetszett.” Különösen figyelemre méltó ebben a leírásban, hogy egy írástudatlan embertől származik.

Ami pedig Sze-ma Csien „északi orrszarvúfaját” illeti, ennek említése ugyancsak elgondolkodtató, hisz a korai pleisztocénban élt gyapjas orrszarvún (*Coelodonta antiquitatis*) kívül – mely a történelem előtti ember kortársa volt – élt a dél-orosz sztyeppéken és Európa keleti részén még egy hozzá hasonló lény: az úgynevezett őszegyszarvú (*Elasmotherium sibiricum*). Ez a sűrű, gyapjas bundát viselő gigász nagyobb volt, mint a ma élő legnagyobb faj – az afrikai szélesszájú vagy más néven fehér rinocérosz (*Ceratotherium simum*) –, s igazi különlegességét az adta, hogy egyetlen, 1,5-2 méter hosszú szarvát nem az orrcsontján, hanem a homlokcsontja peremén hordta. Radloff a dél-szibériai tatárok dalaiban

Egyes mamutfajok agyari elérhették akár az 5 méteres hosszúságot is.

félreérthetetlenül felismerte e különös óriás emlékét, s több tudós állítja, hogy a mitológiai egyszarvú képzete erre a valaha létezett állatra vezethető vissza. A Tomszki Állami Egyetem kutatóinak legújabb vizsgálata szerint pedig jóval később haltak ki, mint azt eddig feltételeztük. Az Andrej Spanszkij paleontológus által vezetett kutatók úgy találták, hogy Kazahsztánban, illetve a dél-szibériai régióban még 29 ezer éve is éltek ezek a lények. Az *American Journal of Applied Sciences* című szaklapban megjelent publikációjuk szerint az ős-egyszarvú fossziliáinak lelőhelyén – az Oroszországgal határos Pavlodar régióban – egykor olyan klíma uralkodott, mely képessé tehetette az amúgy Kelet-Európából származó monstnumok túlélését.

Korábban úgy tudták, hogy már 350 ezer éve eltűntek Földünkről ezek a két méter magas, négy és fél méter hosszú és mintegy négy tonnát nyomó óriások, de minden jel arra mutat, hogy még a modern ember is találkozhatott velük, s valóban őrölkük mintázhatta a mitológiai egyszarvú alakját. Talán róla ír így az idősebb Plinius (61–112): „Egy másik vadra is vadásznak Indiában: az egyszarvúra, melynek teste a lóéra emlékeztet, a feje szarvasra, a lába elefántra, a farka pedig vaddisznóra... Mély hangon bög; egyetlen hosszú, fekete szarv nyúlik ki a homloka közepéből [a sok ellentmondásos információ mellett ez igen fontos megfigyelés – Sz. Gy.]. Képtelenségnek tartják, hogy bárki is élve elfogja...” Még annyit, hogy Sevillai Izidornak a VII. század elején írt *Etimológiák* című munkájában is szerepel az egyszarvú, amelyről azt írja, hogy egyetlen dőfessel öli meg az elefántot.

A robusztus természetű, legalább 200 000 éve kihalt ős-egyszarvú abban különbözött a többi orrszarvúfajtától, hogy egyetlen tülke nem az orrcsonton, hanem a homlokcsont peremén ült. – Zdenek Burian festménye